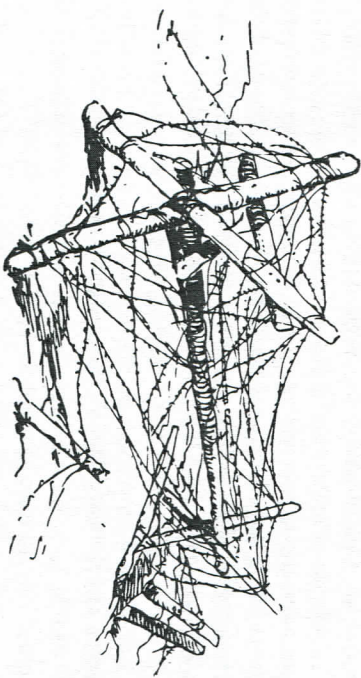

Krajanské organizace v Rusku a jejich přínos pro formování České družiny

Mgr. Dagmar Martinková

Před první světovou válkou bylo v Rusku podle odhadů necelých 90 000 Čechů. Do Ruska přišli v několika vlnách. První velká vlna přicházela v druhé polovině 19. století zejména na Krym, posléze do Volynské, Kyjevské, Podolské gubernie a také na Kavkaz. Největší počet přistěhovalců směřoval do Volynské gubernie, kde se usídlilo asi dvacet tisíc Čechů. Tato vlna emigrantů přišla za účelem získání půdy a hospodaření na ní, proto byla nazvána zemědělskou emigrací. Druhá vlna, charakterizovaná jako městská a podnikatelská emigrace, přicházela v 80. a 90. letech 19. století a ukončena byla na počátku století následujícího. Mezi touto městskou emigrací byli drobní podnikatelé, živnostníci, profesoři různých věd, učitelé hudby, jazyků a tělocviku, muzikanti a členové Sokolstva.¹ Nebylo snad většího ruského města, kde by nežila alespoň malá skupinka Čechů.

Svým rozpětím podnikání, houževnatostí, pracovitostí, schopností se prosadit v novém prostředí dokázali čeští přistěhovatelci vytvořit v šebobímajících hospodářskou základnu nejen pro vlastní životní potřebu, ale svůj „úspěch“ dávali ve prospěch českého národa a jeho budoucího boje o českou samostatnost. Vybudovali v ruské společnosti na všech úrovních obrovské renomé schopného, pracovitého a vzdělaného národa. Nyní se tedy ponoříme do dějinných událostí jednotlivých krajanských kolonií, které velmi rychle získaly na významu v rámci prvního zahraničního odboje.

Spolkový život před rokem 1905 s ohledem na politickou situaci a státní moc v samostatně existujícím státě byl pro kulturní společnost složitý. Pro cizince bez ruského poddanství ještě více, neboť se na ně vztahovala různá omezení (základu koupě pozemku aj.). Povolení ke vzniku spolku znamenalo překonání mnoha byrokratických překážek, přičemž vznikaly spolky s mnoha omezeními a povinnostmi. Až teprve díky Říjnovému manifestu z roku 1905 byly ustanoveny mnohé občanské svobody, včetně svobody slova, shromažďování a sdružování.²

¹ N. VALÁŠKOVÁ, *Češi v Rusku*, in: S. BOUČEK: *Češi v cizině č. 9*, AV ČR Praha 1996, s. 26–34 (dále jen Valášková). J. VACULÍK, *Dějiny vojenských Čechů I. díl*, Praha 1997, s. 15–25.

² Známý také jako Manifest cara Mikuláše II., vydáný 17. října 1905. Car byl nucen vydat manifest na radu svého ministra Sergeje Witteho, aby tak uklidnil napjatou situaci v zemi, kde vládlý generální stávkou a rolnické nepokoje. V liberálních kruzích zazníval požadavek „svoboda a ústava“. Bylo to tenkrát, kdy v Rusku proběhla nešťasná událost nazvaná Krvavá neděle. Tehdy bylo nemilosrdně zastřeleno několik stovek pokojných demonstrantů, upozorňujících na svoji tíživou životní situaci. Manifest v zemi vyvolal nesmírné nadšení, mnozí tento krok pochopili jako přechod od samostatného Ruska k Rusku konstitučnímu. Více: A. ZUBOV: *Dějiny Ruska 20. století, I. díl 1894–1939*, Praha 2014, s. 162–166.

Před první světovou válkou byl Krajianský spolkový život rozšířen nejen ve městech, ale také v hustě osídlených zemědělských oblastech jihozápadního kraje se silnou českou základnou, zejména ve Volynské gubernii. Zde se nacházely celé vesnice se stoprocentním zastoupením Čechů. Rozhodli se zakládat spolky, které byly známé i v českém prostředí. Velice brzy přišli na to, že carským úředníkům vyhovují hasičské spolky. Tento spolek nebyl pro ruské orgány nijak nebezpečný, ba naopak užitečný, když chránil nejen majetky občanů, ale i svého okolí. Diky sbírkám a spolkové činnosti velmi často hasiči stavěli hasičské zbrojnice, zakupovali technické vybavení pro hašení požárů a neřídko se tyto zbrojnice stávaly i centrem kulturního a spolkového života vesnice a okolí. Hrála se zde divadla, konaly taneční zábavy. Zásadně některých hasičských spolků se pak v době první světové války účastnili sjezdů Svazu československých spolků.

V posledním desetiletí a na počátku 20. století se hojně rozšířil tělovýchovný spolek Sokol, který byl zastoupen jak na vesnicích, tak ve velkých městech. I zde bylo cílem společné setkávání zejména na bázi národnosti a za účelem nejen cvičení tělesné schránky členů, ale také za účelem organizování kulturně-spoločenských aktivit. Členové Sokola z české komunity se velmi často a hojně účastnili sokolských sletů v Praze, a tak neztráceli spojení s vlastí. Sokolské kroužky se zakládaly i v odlehlých částech říše jako v Zakařkazi, a to v Tiflise, Baku a jiných městech. Češi jako Sokolové měli obrovský vliv na ruské školství, ředitelé ruských škol si přímo z Čech vyžadovali učitele tělocviku, kteří pocházeli zejména z řad Sokolů. I touto cestou si Češi získávali obrovské renomé. K oficiálnímu povolení sokolských aktivit však došlo také až po roce 1905. Do této doby se sokolské spolky nazývaly např. v Petrohradě „Sever“, nebo v Kyjevě „Jug“. Po návštěvě počestné deputace vlivných Rusů na pražském pátém Vsesokolském sletu a následně po kladných referencích v tisku nazvali ruské úřední orgány, že Sokolové jsou skutečně užasná tělocvičná uskupení a došlo dokonce k oficiálnímu založení Svazu ruského sokolstva.³ Dnes již také dobře víme, že právě z řad Sokolů přišli do řad družiníků a následně legionářů ti nejlepší vojáci.

Ve městech, kde nežily příliš velké krajianské komunity (na rozdíl od zemědělské emigrace), nebyl před první válkou spolkový život také natolik intenzivní. Češi velice rychle zvládli ruský jazyk a velmi rychle se také zapojovali i do ruského společenského života, neboť tomu mnohdy odpovídalo jejich zaměření či zaměstnání (např. učitelé jazyků, hudby či tělocviku, profesori na gymnáziích a univerzitách, hudebníci či příležitostní muzikanti atd.). Tam, kde se nacházel větší počet Čechů, především ve velkých městech, byla aktivita intenzivnější. Pořádaly se různé přednášky, literární besedy, vzpomínkové slavnosti, např. ve výročí upálení Jana Husa, ale také zábavy, zájezdy a koncerty.

V Petrohradě (dosud pouze užívány názvy Sankt Petěrburg⁴), tehdejším hlavním městem Ruské říše, byl počet Čechů před válkou odhadován na tisíce osob. Zde byl již

3 M. Pospíšil, *Český spolek v Petrohradě*, Naše Zahraničí, ročník 1930, s. 60 (dále jen Pospíšil).

4 K užívání tohoto pojmenování došlo právě na počátku války, vlivem odporu ke všemu co znělo „germánský“. Město bylo v zachvatu slovanské euforie přejmenováno ze Sankt Petěrburgu na slovanský znejřící Petrohrad.

v roce 1877 založen „Český výpomocný spolek“. Díky konexím na správných místech a ve spolupráci se Slovanským dobročinným spolkem v Petrohradě mohl „Český výpomocný spolek“ v této době překročit meze vymezené stanovami.⁵ Jeho historie je součástí vývoje krajianského hnutí, proto si dovolím hlubší sondy i do předválečné historie spolku. Sídlo spolku, v centru nejvyšších státních úřadů, učovalo jeho budoucí význam. Po celou dobu své existence měl zejména členskou základnu tvořenou české inteligence.⁶ Zvláštní skupinku tvořili mladí profesori, tzv. stipendisté ruské vlády. Pro Rusko to byli především naďšením Slované, a proto vyhledávání nejpřednější šlechtickými rodinami jako vychovatele a učitelé jejich potomků. Tímto způsobem měli možnost působit na nejvyšších místech ve prospěch české národní věci již od počátku existence spolku. V 80. letech nastal útlum v činnosti díky zesílení absolutistického režimu státu.⁷ Na přelomu století opět nastal rozvoj aktivit, kam patřilo zejména organizování přednášek, koncertů českých umělců, ať už z Národního divadla v Praze, nebo převážně sboru Moravských učitelů aj. Dalším významným faktem pro náš budoucí zahraniční odboj byla záměrná členství členů spolku i v dalších ruských spolecích, jako možný zdroj užitečných informací a kontaktů v nejnázřejších sférách společnosti. Například členství v Klubu veřejných činitelů. Všechny tyto sily v hlavním městě Ruska, v blízkosti nejvyšších carských úřadů, později usnadnily zakroky na počátku války např. ve prospěch tzv. „austrijáků“, tedy těch Čechů, kteří dosud měli rakouské občanství.

K těmto intelektuálním slykům musíme ještě připojit podnikatelské aktivity, které posloužily ruské společnosti jako spolehlivý zdroj kvalitních pochutin, krejčovských služeb aj. V Petrohradě Češi zaujali místa schopných podnikatelů a obchodníků, zásluhou firm, majitelů prvotřídních módních salónů.⁸ Přesto petrohradské krajianské hnutí můžeme charakterizovat jako intelektuální.

Dlouholetým předsedou petrohradského spolku se stal Bohumil Čermák⁹, který ihned s počátkem války zaujal vůdčí místo v krajianském odbojovém hnutí. Do Petrohradu přišel roku 1903 jako vedoucí úředník pobočky belgického firmy „La Habanera“, zaměřené na tabákové výrobky, zejména doutníky. Pobočka byla v úživé

5 Pospíšil, s. 59.

6 Od prvopočátku byli členy Češi s významným společenským postavením, jen okrajově: prof. Jan Šrámek, prof. Josef Farník, prof. Josef Kabele, člen carské opery J. Pačéček, prof. hudby J. Vojáček, žurnalista I. Vachtík, kapelník carské opery E. Něpravník, prof. F. Zbořil, akademický malíř Brož aj., což plně odpovídalo intelektuální úrovni spolku. Více: Pospíšil, s. 22.

7 Po úspěšném atentátu na cara „osvoboditele“ Alexandra II. dne 1. 3. 1881 jeho nástupce Alexandr III. rozhodl, že ruská společnost si nezaslouží tolik reform, vedoucích ke znatelnému svobodám, které užasknili jeho předchůdce. Samodržávaný systém opět utužil tím, že nastolil přísnou cenzuru, obnovil širokou činnost tajné policie, obnovil pronásledování a přísné trestání jákýchkoliv nepovolených aktivit.

8 Dovolím si uvést několik konkrétních příkladů: A. Wölz, majitel největšího obchodního domu s drogistickým zbožím a barvami, K. Bezdek, výrobce cukrovinek a oplatků, L. Krajina, majitel prvotřídního módního salonu, A. Mařan, velkouznašišší závod aj.

9 Bohumil Čermák, narozen roku 1870 v Plzni. Zemřel roku 1921, náhle při své cestě do Belgie. Jeho otec byl kloboučník, Čermák vystudoval orientální akademii, která pravděpodobně přispěla k jeho jazykové vybavenosti. Krátce pracoval jako korespondent ve Skodových závodech v Plzni, později pracoval pro další firmy v Nizozemí a Belgii.

situaci a Černák ji během několika let dostal z nesnázi a roku 1907 se stal administrativním ředitelem. Jeho znalosti tabákového odvětví mu vynesly v Petrohradě post poradce v tabákovém oddělení ministerstva zemědělství.¹⁰

S vypuknutím války spolek získal zcela nové uplatnění. Vyhlášením válečného stavu Rakousko-Uherskem se Češi s rakouským občanstvím dostali do pozice občanů nepřátelského státu. Hrozily jim deportace a konfiškace majetku. Nejen krajaňský spolek v Petrohradě, ale i v Moskvě a Kyjevě se staly neformálními konzuláty pro pomoc těmto Čechům. Byla jim stanovována povrzení o spolehlivosti („blagonaděžnosti“), české spolky se tak za ně zaručily.¹¹ Tím byla spolkům státními úřady uznána oficiální role.

V Kyjevě se nacházela největší česká městská kolonie v Rusku, odhaduje se asi na 3 500 Čechů. I zde až po roce 1905 byl zahájen intenzivní spolkový ruch. V roce 1907 vznikl kulturně-vzdělávací spolek „Jana Ámose Komenského“. Jeho zakladatelem a prvním předsedou byl kyjevský podnikatel Jindřich Jindříšek.¹² Jeho život byl se spolkem a jeho činností velmi úzce spjat. Říkal se mu „nekorunovaný král ruských Čechů“, a to zcela zaslouženě. Byl zcela zásadní osobností kyjevského spolkového hnutí. Již v roce 1906, kdy se pokusil mladý právník Václav Vondrák¹³ vydávat první časopis určený Čechům „Russkij Čech“, podporoval jeho tisk zejména finančně. A to- léž učinił po letech v roce 1911, kdy začal vycházet Švihovského¹⁴ „Čechoslovnan“.

10 Autor Černákova životopisu uvádí, že jeho hmotné poměry byly víc než skvělé. Dále k jeho postavení píše, že byl velmi společenský, znal několik cizích jazyků, brzy se stal členem výboru Českého výpomocného spolku. Díky své finanční zajištěnosti velmi často poskytoval pomoc krajanům a „sponzoroval“ náklady knih a časopisů. Když byl zvolen předsedou Svazu čs. spolků na Rusi, ze svých osobních příjmů financoval jeho činnost. Pravidelně poskytl dotování i vydávání petrohradského časopisu Čechoslovnan. Více J. KUDELÁ, *Bohumił Černák, předstávi Čs. revoluční organizace v Rusku*, Brno 1930.

11 V. PRÁŠEK, *Česká družina*, Praha 1934, s. 16.

12 Jindřich Jindříšek, narozený roku 1857 ve vesnici Pomile na severu Čech. Zemřel roku 1924 v Československu. Svoji kariéru začal s „bahobem“ jako podomní prodávce papírenských výrobků, později začal prodávat drobné hudební nástroje a otevřel si malý obchůdek. Záhy otevřel „Depo hudebních nástrojů“ na Kresčatickú v Kyjevě. Roku 1911 otevřel fabriku Ekstraton, která razila granofonové desky převážně s českým repertoárem. Mimo další aktivity byl spolunajímatelem pivovaru v Křemětickú a strojířského závodu Vínář a Žarbiňský. Byl také jedním ze zakladatelů Čs. banky s názvem „Úvěrový ústav“. Více: A. MURÁTOV, D. MURÁTOVÁ, *Snubny tečlov v Rossii*, XX. vek. Put od Kieva do Vladivostoka, Praha 2012, s. 11–47 (dále jen Muratov, Muratová).

13 Doktor Václav Vondrák, narozen v Semilubech ve Volynské gubernii roku 1880. Zemřel roku 1962 v Santiagu de Chile. Vyznamná poslaava odboje, první předseda šokola v Kyjevě, zemský poslanec za Volynskou gubernii. Jako předseda vojenské komise v rámci Svazu čs. spolků se zabýval organizováním České družiny, naborem dobrovolníků, poskytl svůj hotel „Praha“ v Kyjevě k těmto účelům. Později zase vyjednával pro využití našich zajiřatel ve válečném prýmyslu, aby je uchřánil před nedůstojnými podmínkami zajiřatelých táborů (schváleno Mládkem II. při audienci dne 27. 1. 1915). Vondrák též navrhl a následně bylo schváleno nařizení hlavního náčelníka kyjevského vojenského okruhu o ochraně slovanšých zajiřatel ze dne 1. června 1916 atd. V době návratu do Československa byl v rozporu s T. G. Masarykem, a proto později emigroval. JANÍK – F. HORÁK, *Vondrák contra Masaryk*, Knížiče Bohemia svazek I, Kolín nad Rýnem 1938.

14 Vencslav Švihovský, narozený roku 1875 v Hlinsku ve Volynské gubernii. Zemřel roku 1957 v Praze. Kromě vedení týdeníku Čechoslovnan také od roku 1913 vlastnil Slovanskou tiskárnu v Kyjevě, která však kvůli nedostatku finančních prostředků musela svoji činnost přerušit. Po krátké odmlce týdeník Českoslovnan začal opět vycházet, a to v březnu 1916.

Účastníci setkání zástupců kolonii v Petrohradě. Sedící (zleva) S. Koníček, F. Paul, J. Červený, J. Hampl, F. Dědina. Stojí J. Hejk, B. Černák, J. Országh, J. Klecanda, L. Tuček, V. Hromádka (archiv autorovy).

Spolek Jana Ámose Komenského byl založen nejen z důvodů kulturně-společenských, ale také z důvodů absence českého vzdělávacího ústavu v Kyjevě. Sám Jindříšek zpočátku začal organizovat různá mládežnická odpoledne s hudbou. Následně po založení spolku založili i svůj sad „Stromovka“ a brzy byla založena také dlouho očekávaná Česká škola.¹⁵

Na počátku války, v rámci příprav vzniku České družiny, vznikl pod dohledem spolku a za předsednictví Jindřicha Jindříška „Fond České družiny“, který velmi rychle shromáždil zejména v územní působnosti Kyjeva a okolních gubernií dostatečné množství prostředků ve prospěch družníků. Z prostředků se mimo jiné hradila péče o raněné, financoval se zejména lazaret v Kyjevě, zajišťovala se péče o vdovy a sirotky po padlých.¹⁶

V Moskvě působil „Český kroužek“, dále „Zpěvácký spolek Lumír“ a od roku 1913 „Česko-ruský spolek paměti Jana Husa“. Ve Varsávě fungoval „Československý dobročinný“.

15 Učit se začalo v roce 1909, postupně se učilo až v pěti třídách, děti bývalo přes 80. Prvním učitelem byl Bouček z Volynské gubernie, který byl v rámci Stalinských represí v 30. letech 19. století popraven. Škola fungovala až do roku 1934.

16 Do 1. února 1915 bylo shromážděno 24 483 rublů. J. KUDELÁ, *Přehled vývoje Československého revolučního hnutí na Rusi do odchodu Československého armádního sboru z Ukrajiny*, Praha 1923, s. 18–19 (dále jen Kudela, *Přehled vývoje*).

ný spolek Beseda“, který se pak za války přestěhoval do Moskvy. Také na vzdálenějších místech Ruska fungovaly různé spolky. Ve střední Asii v Taškentu existoval krajaňský spolek s bohatou knihovnou dokonce již od roku 1867. Za války se počet krajaňských spolků zvýšil, např. v letech 1917–1918 v Tiflise, Baku, Novorossijsku a také ve Vladivostoku.¹⁷ České zahraniční odbojové hnutí v Rusku na počátku války vzniklo zcela spontánně, bez ohledu na dění na domácí politické scéně v českých zemích. Situace v Rusku se zásadně změnila. Tak, jak jsem již výše uvedla, zejména počátejší kolonie s krajaňskými spolky se ujal aktivitu. Kromě původních spolků byly také dle ruského vzoru nově zakládány „Komitěty pro podporu a pomoc obětem války“.

Na počátku odboje došlo k demonstracím na několika místech nezávisle na sobě. První proběhla v Petrohradu hned na počátku srpna, další 3. srpna v Moskvě a 9. srpna v Kyjevě. Zde byla asi demonstrace nejpčetnější, sešlo se zde na tři tisíce účastníků. Nezávisle na sobě se ozyvaly požadavky na společný boj proti Rakousko-Uherské monarchii, jinými slovy řečeno nastalo vyhlášení války ruských Čechů Rakousko-Uhersku. Neméně důležitý a historický požadavek bylo vytvoření českých jednotek pod velením ruské armády. Docházelo k velkému zájmu o přijetí nejen ruského občanství, ale i pravoslavní. Ženy byly vyhlazeny ke vstupu do Červeného kříže. Sepisovala se memoranda, obsahující výše uvedené požadavky, která pak byla zasílána na odpovídající místa. Kdo měl kde jaké známosti, snažil se je využít ve prospěch české věci.

Velmi brzy, dne 12. srpna 1914, byla schválena žádost na vytvoření české vojenské části v rámci carské armády.¹⁸ Nedlouho na to byla samostatným carem Mikulášem II. přijata deputace moskevských Čechů v Krenlu dne 20. srpna ve složení Antonín Hrabě, Svatopluk Koníček a Luis Tuček.¹⁹ V této deputaci zazněla myšlenka budoucího státoprávního uspořádání v podobě, kterou cítují: „*Nechť zazáří svoboda a neovládná koruna svatého Václava v paprscích koruny Romanovců.*“²⁰ Byla to prvotní představa především moskevských Čechů, jež byla vyčena bez doložených debat s dalšími koloniemi či spolky. Významným faktem, hovořícím pro úspěch našich snah, bylo i slavnostní otevření tehdejší ruské vlády.

Po tomto živelném začátku nastala potřeba sjednocení krajaňského hnutí a vytvoření jednotného programu. Z iniciativy moskevské kolonie byl tedy svolán sjezd zástupců do Petrohradu na 28. srpna. Nastalo tedy dilema koho z jednotlivých center vyslat, do Petrohradu pak přijeli tři zástupci: za Kyjev O. Červený, F. Paul, F. Dědina,²¹ za Petrohrad B. Černák, J. Klecanda, za Moskvu L. Tuček, S. Koníček a za Varsavu J. Orszáög (jediny zástupce Slováků), V. Hromádka a J. Hampi.

17 Valášková, s. 34.

18 Jíž 5. srpna předložena žádost českých spolků ohledně výstavby vlastních vojenských jednotek na zasedání ministerské rady, byla schválena. Ministr války dne 7. srpna vydal směrnicí: „O výstavbě vojenských jednotek českých dobrovolníků“. B. TATAROV, *Novodobí husité*, Praha 2010, s. 10.

19 A. Hrabě byl předseda krajaňského kroužku, tehdy již známý odborník na rámování a zlacení rámtí, sběratel a vlastník obchodu s obrázky a uměleckými potřebami, majitel početné sbírky ruských malířů (kterou si pak po první válce přivezl do Čech). S. Koníček byl jeho zástupce a L. Tuček byl generální zástupce firmy Laurin & Klement v Rusku.

20 Kudela, *Přehled vývoje*, s. 11. Také: F. ZUMAN, *Osvobozenká legenda*, Praha 1922, s. 75.

21 Významný činitel doktor V. Vondrák byl sice navržen, ale kvůli náboru dobrovolců musel zůstat na Volyni, taktéž jako redaktor časopisu Čechoslovánu V. Švihovský.

V Petrohradě byla vytvořena Rada Čechů v Rusku, předsedou se stal nejstarší a pravděpodobně i nejváženější ze všech zástupců kyjevský Čech Otakar Červený.²² Již tehdy Červený ve své korespondenci popisuje neshody mezi petrohradskými a moskevskými zástupci, které se snažil v zájmu nejvyšší „české ideje“ uklidnit.²³ Základním úkolem bylo sestavit jednotný program včetně uskutečnění příprav na sjezd svazu všech spolků, sepsání memoranda, jež bude doručeno vládě, ministrům a carovi, které seznámí s hlavními požadavky Čechů v Rusku. Mezi další úkoly Rady patřilo zejména sjednocení Čechů v Rusku, nábor co největšího počtu dobrovolníků do povolené České družiny a také sběr darů pro oběti války.

Následně byla krajaňským spolkům udělena druhá audience. Požadavky byly takové, aby každá kolonie zvolila jednoho zástupce. Dne 4. září 1914 byli přijati u cara Mikuláše II. tři muži: za Petrohrad J. Klecanda, za Moskvu S. Koníček, za Kyjev O. Červený a za Varsavu Slováč J. Orszáög. V memorandu, které imperátorovi předali, se opět opakuje nábrčka svatovavlašské koruny carské rodině Romanovců. Při této audienci, dle záznamů účastníka Otakara Červeného byla položena carem představitelům spolků zajímavá otázka: „... *ale co jen říkáte vaši krajané za hranicemi v Čechách?*“ Na to reagoval Klecanda příbližně slovy, že i v Čechách, kde byl v květnu, se hovořilo o možnosti války a vůdce české politiky dr. Kramář vyřkl stejné teze, jež přináší i oni, tedy obnovu Českého království s nabídkou koruny Romanovcům.²⁴ Obě audience měly zejména velký význam propagační, neboť zprávy o nich se objevily i v evropském tisku. Každopádně, jména účastníků se také objevila v Rakousku-Uhersku a to na listině zrádců, vedené při ministerstvu zahraničí.

Kráčce nahlédneme na postavení žen v krajaňském hnutí, které mělo svoji specifickou roli. Nejvíce zpráv máme o aktivitách žen v Kyjevě. Vůdčí roli mezi ženami sehrála paní Marie Červená, manželka Otakara Červeného, předsedy Rady Čechů v Rusku. Již dříve byla paní Červená ženou činu a nyní vytvořila tzv. „Dámský klub“. Ženy z klubu pravidelně docházely do kyjevských nemocnic a pomáhaly pečovat o raněné zejména z České družiny, šily ložní prádlo pro nemocnice, spodní prádlo pro dobrovolníky družiny. Také se podílely na vyšší prapore pro Českou družinu. Z některých žen se staly milostivé sestry Červeného kříže, které později provázely vojenské útvary i na frontových liniích. Marie Červená od počátku války žila doslova a do písmene s armádou a pro armádu, proto byla počtána od dobrovolníků pojmenováním „Matka České družiny“.²⁵

22 Narodzen roku 1850 v Hradci Králové, byl synem majitele dílny na hudební nástroje. Sám se rozhodl jít jinou cestou, studoval v Praze na polytechnice a začal se věnovat tehdy rozvíjejícímu se cukrovarnictví. Roku 1878 se objevuje v Rusku jako pomocník ředitelů cukrovaru knížete Dolgoručkého v Tambovské gubernii. Roku 1886 otevřel jeho otec v Rusku filiálku pro výrobu hudebních nástrojů a Otakar Červený se stal jejím ředitelem. Navázal na tradici otce a brzy se stal „dodavatelem dvora jeho imperátorského veličenstva“. Červeného hudební nástroje nechýběly takřka v žádné vojenské kapele či větším městském orchestru. A. POSPÍŠIL, *Československá děsní armáda na Rusi*, Naše Zahraničí, ročník 1925, s. 23–25.

23 J. KUDELA, *Petrohradský sjezd a druhé spjstí u cara Nikolaje II.*, Brno 1935, s. 19–32.

24 Tamtéž, s. 12.

25 Muratov, Muratova, s. 109–110.

Běh dalších událostí měl rychlý spád. Zprávy šířené prostřednictvím Čechoslovánu se dostaly i do nejméně českých vesnic na Volyni. Krámem přibývalo dobrovolníků ze všech částí Ruska. Na konci srpna bylo zapsáno kolem 770 dobrovolníků, náborová kancelář byla v hotelu Praha v Kyjevě. Mnoho příslušníků družiny přišlo z Volyně, Kyjeva, Oděsy, Moskvy. Petrohradu a dalších krajanických kolonií. Velká část dobrovolníků byla tvořena krajanickou inteligencí a také podstatná část byla příslušníky Sokola. Nadešel slavný den 28. září 1914 (v českém kalendáři se psalo 11. října), kdy první dobrovolníci, zvaní starodružníci skládali slavnostní přísahu na Sofijevském náměstí v Kyjevě.

Na závěr příspěvku si dovoluji jen krátce shrnout další významné události krajanického hnutí, neboť zadáním tohoto příspěvku byl zejména rok 1914 a snahy směřující k vytvoření České družiny. Jednotlivá krajanická centra měla mezi sebou názorové neshody, také zápasila o vedoucí pozici, což bylo někdy na úkor jednoty a úspěšnosti celého krajanického odbojového hnutí. Na prvním sjezdu Svazu čs. spolků na Rusi na počátku roku 1915 se ujala vedení petrohradská kolonie, i díky blízkosti nejvyšších státních úřadů. Vojenská komise se usídlila v Kyjevě, z důvodů blízkosti fronty. Revolučním sjezdem Svazu čs. spolků v roce 1917, nedlouho po únorové revoluci, takřka veškerou moc převzali vojáci, původní zajatci a nový dobrovolníci čekající na vstup do legií. I přes rozpory bylo krajanické hnutí velmi úspěšné a brzy dosáhlo nevídaných úspěchů. Pravděpodobným důvodem sporů byla i přítomnost příliš citlivých a ambiciózních osobností. Avšak svůj úkol ve své době zvládli dokonale a pro „českou věc“ přinesli oběti nemalé.

Summary:

This article introduces the beginning of the organization of the Czech communities in Saint Petersburg and Kiev, as well as in other Czech communities in the Russian empire. The societal activities in Czech villages and the origin of the *Sokol* organization in Russia are also mentioned. Before World War I, there were many Czech businessmen and manufacturers in Russia. These high-ranking officials and those of elite intelligence became the foundation of the resistance to the Austro-Hungarian Empire. Compatriot magazines are also discussed, while the main part of the article introduces the memorandum and origin of the organizational Czech council in Russia, as well as discussing two visits by Tsar Nicholas II. The origin of the *Česká družina* and its first volunteers in this unit, along with the oath ceremony in Kiev, are also mentioned.

Key words:

Czech communities, *Sokol* organization, Czech council in Russia, Resistance to Austro-Hungarian Empire, Compatriot magazines, Visits by Tsar, Volunteers, Oath ceremonial.

100 LET ČESKOSLOVENSKÝCH LEGIÍ

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ Z 2. MEZINÁRODNÍ KONFERENCE
ČESKOSLOVENSKÉ OBCE LEGIONÁŘSKÉ

THE 100TH ANNIVERSARY
OF THE ESTABLISHMENT
OF THE CZECHOSLOVAK LEGION

A COLLECTION OF PAPERS FROM THE
2ND INTERNATIONAL CONFERENCE
OF THE CZECHOSLOVAK LEGIONNAIRE ASSOCIATION

*Obálka: Prapore České družiny, později 1. čs. střeleckého pluku „Mistra Jana Husí“,
je historicky vůbec první vojenský prapore československých vojsk (VÚA-VHA Praha).*

PRAHA 2014